

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.922:356.35-027.2

Стецюк Сергій Петрович

*ад'юнкт кафедри правового забезпечення
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Стецюк Сергей Петрович

*адъюнкт кафедры правового обеспечения
Военного института Киевского национального
университета имени Тараса Шевченко*

Stetsiuk Serhiy

*Adjunct of the Department of Legal Support of the
Military Institute of Taras Shevchenko
National University of Kyiv*

**ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ
УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ
ФУНКЦИИ ЮРИДИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ МИНИСТЕРСТВА
ОБОРОНЫ УКРАИНЫ: ПОНЯТИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ
FUNCTIONS OF THE LEGAL SERVICE OF THE MINISTRY OF
DEFENSE OF UKRAINE: CONCEPT AND CLASSIFICATION**

***Анотація.** У статті досліджено загальні поняття функцій. Визначено, що функції є похідними від завдань і розкривають зміст діяльності будь-якого органу державної влади. Виходячи з організаційної структури та завдань, які стоять перед юридичною службою Міністерства оборони України, у статті розглянуто конкретні функції декількох її структурних підрозділів. Запропоновано класифікувати функції юридичної служби Міністерства оборони України шляхом*

виділення трьох основних блоків: 1) загальні функції; 2) спеціальні функції; 3) допоміжні функції.

Разом з цим автором підкреслюється, що детальне дослідження функцій юридичної служби Міністерства оборони України матиме практичне значення у підвищенні ефективності її діяльності за рахунок подальшого вдосконалення організаційно-штатної структури, налагодження взаємозв'язків між підрозділами різних рівнів та інше.

Ключові слова: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, правова робота, юридична служба, функції.

Аннотація. В статье исследованы общие понятия функций. Определено, что функции являются производными от задач и раскрывают содержание деятельности любого органа государственной власти. Исходя из организационной структуры и задач, которые стоят перед юридической службой Министерства обороны Украины, в статье рассмотрены конкретные функции нескольких ее структурных подразделений. Предложено классифицировать функции юридической службы Министерства обороны Украины путем выделения трех основных блоков: 1) общие функции; 2) специальные функции; 3) вспомогательные функции.

Вместе с этим автором подчеркивается, что детальное исследование функций юридической службы Министерства обороны Украины будет иметь практическое значение в повышении эффективности ее деятельности за счет дальнейшего совершенствования организационно-штатной структуры, налаживания взаимосвязей между подразделениями различных уровней и прочее.

Ключевые слова: Министерство обороны Украины, Вооруженные Силы Украины, правовая работа, юридическая служба, функции.

Summary. *The article deals with general concepts of functions. It is determined that functions are derived from tasks and reveal the content of the activities of any governmental authority. The specific functions of the structural divisions of the Legal service of the Ministry of Defense of Ukraine are reviewed according to its organizational structure and tasks. It is proposed to classify the functions of the Legal service of the Ministry of Defense of Ukraine by distinguishing three main blocks: 1) general functions; 2) special functions; 3) auxiliary functions. The author emphasizes that the further study of the functions will be of practical importance in improving the efficiency of the Legal service of the Ministry of Defense of Ukraine.*

Besides, the author emphasizes that a thorough study of functions of the Ministry of defense of Ukraine will be of practical importance in development of its efficiency, by means of improvement its staff and organization structure, creation of interconnections among different level units, etc.

Key words: *Ministry of Defense of Ukraine, Armed Forces of Ukraine, legal work, legal service, functions.*

Постановка проблеми. Верховенство закону є однією з обов'язкових ознак правової держави, до побудови якої прагнуть багато країн, у тому числі й Україна. Досягнення вказаної мети залежить від належного виконання своїх функцій державними органами. Сьогодні не викликає жодних сумнівів необхідність існування у кожному органі державної влади чітко організованої та високопрофесійної юридичної служби.

Для забезпечення законності функціонування всіх ланок управлінської системи Міністерства оборони України (далі – Міноборони) та Збройних Сил України у їх структурі передбачені підрозділи юридичної служби (помічники командирів (начальників) з правової роботи, юрисконсульти), які в сукупності представляють собою цілісну систему

юридичної служби Міноборони.

В умовах нещодавніх змін до Конституції України щодо порядку здійснення представництва органів державної влади в судах, а також реформування Збройних Сил України та їх протидії військовій агресії на сході країни, одним із завдань військового командування повинно стати удосконалення функціонально-організаційної структури та якості роботи юридичної служби Міноборони. При цьому реалізація цього завдання має опиратися на спільні науково обґрунтовані висновки і рекомендації науковців та практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функцій органів державної влади досить часто досліджувалося у працях вчених у галузі теорії державного управління та адміністративного права, зокрема Ф.Тейлор [1], Г.Емерсон [2], А.Файоль [3], В.Б.Авер'янов [4], Г.Г.Забарний [5], В.С.Проніна [6] та інші у своїх працях чимало уваги приділяли дослідженням функцій, їх видів та проявів. Функції юридичних служб досліджувались у працях українських вчених А.М.Кісель [7], Д.В.Єремєєв [8] та Л.В.Трофімова [9].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета полягає у тому, що б на основі праць вчених-правників і норм діючого законодавства, охарактеризувати діяльність юридичної служби Міноборони, розкрити поняття та здійснити класифікацію професійних функцій її структурних підрозділів.

Виклад основного матеріалу. Будь-який орган – суб'єкт управління наділений певними завданнями, у яких розкривається мета функціонування цього органу. Крім цього для виконання завдань та досягнення мети, на суб'єкт управління покладаються певні функції. Функція – це обов'язки, зв'язані з діяльністю, посадою людини [10, с. 505]. При цьому слушно зазначає В. С. Проніна, що функція органу вказує, що ж саме повинен робити даний орган управління [6, с. 58].

Саме функції передбачають основні напрямки діяльності органів державної влади, коло їх процесуальних дій, справ, роботи що здійснюються в порядку, установленому законодавством. Функції характеризують загальну, типову взаємодію між суб'єктами і об'єктами, стійкі, відносно самостійні, спеціалізовані види діяльності взагалі. Будь-які державні органи, здійснюючи покладені на них функції, забезпечують реалізацію загальних функціональних завдань такого органу. Виходячи з цього кожна з функцій, покладених на орган, конкретизується у функціях його структурних підрозділів, а функції структурних підрозділів розподіляються у формі функціональних обов'язків їх посадових осіб.

За сучасних умов, коли в державі відбуваються реформаційні процеси, особливого змісту набуває юридичне обслуговування діяльності органу державної влади. Широке коло завдань та функцій щодо забезпечення законності в діяльності Міноборони та Збройних Сил України, захисту їх прав і законних інтересів, розроблення нормативно-правових актів з основних напрямків їх діяльності виконує юридична служба Міноборони.

У відповідності до Положення про юридичну службу Міністерства оборони України, затвердженого наказом Міноборони від 16.05.2016 року № 259 «Питання юридичної служби Міністерства оборони України» [11], основними завданнями підрозділів юридичної служби Міноборони є організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів у Міноборони, Генеральному штабі Збройних Сил України, органах військового управління, військовій частині А0515, військових частинах (установах, організаціях), підприємствах, представництво інтересів Міноборони, Генерального штабу Збройних Сил України, органів військового управління, військової частини А0515, військових частин (організацій, установ), підприємств у судах, а також

правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства їх посадовими особами під час виконання покладених на них завдань. Крім того, під час збройного конфлікту військовослужбовці юридичної служби виконують обов'язки юридичних радників відповідних командирів (начальників) згідно з нормами міжнародного гуманітарного права.

Виходячи із завдань, які стоять перед юридичною службою Міноборони розглянемо конкретні функції її структурних підрозділів: юридичної служби апарату Міноборони та юридичної служби (помічника командира (начальника) з правової роботи, юрисконсульта) Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства.

Отже юридична служба апарату Міноборони, відповідно до покладених на неї завдань:

- організовує та бере участь у забезпеченні реалізації державної правової політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, розроблення пропозицій щодо її вдосконалення та в установленому порядку внесення їх на розгляд Президентіві України та Кабінету Міністрів України;
- безпосередньо розробляє та бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції Міноборони;
- перевіряє на відповідність законодавству і міжнародним договорам України проектів наказів та інших актів, що подаються на підпис Міністру оборони України, погоджує (візує) їх за наявності віз відповідних керівників заінтересованих структурних підрозділів та органів військового управління;
- проводить юридичну експертизу проектів нормативно-правових актів, підготовлених структурними підрозділами Міноборони та

органами військового управління, за результатами якої готує висновки за формою, що затверджується Міністерством юстиції України, погоджує (візує) їх за наявності віз керівників заінтересованих структурних підрозділів та органів військового управління;

- переглядає разом із структурними підрозділами Міністерства оборони України та органами військового управління нормативно-правові акти та інші документи з питань, що належать до їх компетенції, з метою приведення їх у відповідність із законодавством;
- інформує керівництво Міноборони про необхідність вжиття заходів та організації відповідної роботи щодо внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування з метою приведення їх у відповідність із законодавством;
- вносить Міністру оборони України пропозиції щодо подання нормативно-правового акта Міноборони на державну реєстрацію;
- разом із заінтересованими структурними підрозділами Міноборони та органами військового управління узагальнює практику застосування законодавства у відповідній сфері з питань, що належать до компетенції Міноборони, готує пропозиції щодо його вдосконалення, подає їх на розгляд керівництву Міноборони для вирішення питання щодо підготовки проектів нормативно-правових актів та інших документів, внесення їх в установленому порядку до державного органу, уповноваженого приймати (видавати) такі акти;
- розглядає проекти нормативно-правових актів та інших документів, які надійшли до Міноборони для погодження, та готує пропозиції до них з питань, що належать до компетенції Міноборони;
- здійснює, у межах своєї компетенції, заходи щодо адаптації

законодавства України з питань оборони, військового будівництва в частині виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та права Європейського Союзу, а також імплементації (інтеграції) міжнародного гуманітарного права у національне законодавство;

- організовує юридичне супроводження укладення Міноборони договорів (контрактів), бере участь у їх підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на виконання договірних зобов'язань, забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів Міноборони, а також погоджує (візує) проекти договорів за наявності погодження (візи) відповідних керівників заінтересованих структурних підрозділів та органів військового управління;
- організовує позовну роботу, бере участь у претензійній та позовній роботі, здійснює контроль за її проведенням;
- проводить разом із заінтересованими структурними підрозділами та органами військового управління аналіз результатів господарської діяльності Міноборони, вивчає умови і причини виникнення непродуктивних витрат, порушення договірних зобов'язань, а також стан дебіторської та кредиторської заборгованості;
- аналізує матеріали, що надійшли від правоохоронних і контролюючих органів, результати претензійної та позовної роботи, а також отримані за результатами перевірок, ревізій, інвентаризацій дані статистичної звітності, що характеризують стан дотримання законності Міноборони, готує правові висновки за фактами виявлених правопорушень та бере участь в організації роботи з відшкодування збитків;
- сприяє правильному застосуванню актів законодавства про військовий обов'язок і військову службу, працю та у разі невиконання або порушення їх вимог подає керівництву Міноборони

- письмовий висновок з пропозиціями щодо усунення таких порушень;
- здійснює методичне керівництво правовою роботою в структурних підрозділах Міноборони, у територіальних юридичних підрозділах (управлінні, відділах), Генеральному штабі Збройних Сил України, органах військового управління, військовій частині А0515, військових частинах (установах, організаціях), підприємствах, перевіряє стан правової роботи та подає Міністру оборони України пропозиції щодо її поліпшення, вживає заходів до впровадження новітніх форм і методів діяльності юридичної служби, виконання актів Міністерства юстиції України;
  - бере участь у веденні обліку актів законодавства і міжнародних договорів України в Міноборони, підтриманні їх у контрольному стані та зберіганні;
  - проводить моніторинг інформації про офіційне оприлюднення актів законодавства в друкованих виданнях;
  - визначає разом із заінтересованими структурними підрозділами та органами військового управління потребу в юридичних кадрах юридичної служби;
  - погоджує встановленим порядком кандидатури претендентів на посади керівників юридичних служб;
  - організовує і проводить роботу, пов'язану з підвищенням кваліфікації фахівців юридичної служби, роз'яснює застосування законодавства, надає правові консультації, а також за дорученням Міністра оборони України розглядає звернення громадян, звернення та запити народних депутатів України;
  - здійснює заходи, спрямовані на підвищення рівня правових знань військовослужбовців і працівників структурних підрозділів Міноборони, підпорядкованих органів військового управління, військових частин (установ, організацій) та підприємств;

- забезпечує в установленому порядку представництво інтересів Міноборони та Міністра оборони України в судах та інших юрисдикційних органах;
- здійснює реєстрацію, облік та видачу довіреностей на представництво інтересів Міноборони та Міністра оборони України в судах та інших юрисдикційних органах.

Юридична служба (помічник командира (начальника) з правової роботи, юрисконсульт) Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації) та підприємства виконує наступні функції:

- забезпечує правильне застосування у Генеральному штабі Збройних Сил України, органі військового управління, військовій частині А0515, військовій частині (установі, організації) та підприємстві нормативно-правових актів та інших документів, подає безпосередньому командиру (начальнику), керівнику пропозиції щодо вирішення правових питань, пов'язаних з діяльністю Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства;
- безпосередньо розробляє та бере участь у розробленні проектів актів та інших документів Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства ;
- проводить юридичну експертизу проектів актів та інших документів, підготовлених структурними підрозділами та (або) відповідальними службовими особами Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства, погоджує (візує) їх за наявності віз відповідних керівників заінтересованих структурних

підрозділів та (або) відповідальних посадових осіб. У разі виявлення невідповідності проекту акта чи іншого документа вимогам законодавства подає безпосередньому командирі (начальнику), керівнику вмотивовані пропозиції щодо приведення його у відповідність із законодавством;

- проводить разом із структурними підрозділами та (або) відповідними посадовими особами Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства, відповідно до їх компетенції, роботу з перегляду актів та інших документів з метою приведення їх у відповідність із законодавством;
- інформує безпосереднього командира (начальника), керівника про необхідність вжиття заходів щодо внесення змін до актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування з метою приведення їх у відповідність із законодавством;
- бере участь в укладенні Генеральним штабом Збройних Сил України, органом військового управління, військовою частиною А0515, військовою частиною (установою, організацією), підприємством договорів (контрактів) та здійсненні контролю за їх виконанням, дає правову оцінку проектам таких договорів (контрактів). Проекти договорів (контрактів) погоджуються (візуються) юридичною службою (помічником командира (начальника) з правової роботи, юрисконсультом) за наявності віз відповідних керівників заінтересованих структурних підрозділів та (або) відповідальних посадових осіб;
- бере участь у забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства в разі невиконання чи

- неналежного виконання договірних зобов'язань контрагентами;
- організовує позовну роботу, бере участь у претензійній та позовній роботі, проводить аналіз її результатів;
  - здійснює контроль за дотриманням структурними підрозділами та (або) відповідальними посадовими особами, а також підпорядкованими органами військового управління, військовими частинами (установами, організаціями), підприємствами встановленого порядку пред'явлення і розгляду претензій;
  - сприяє своєчасному вжиттю заходів щодо усунення порушень, зазначених у письмових вказівках прокурора по виконанню судових рішень у кримінальних справах, а також у судових рішеннях, відповідних документах правоохоронних і контролюючих органів;
  - подає безпосередньому командирі (начальнику), керівнику пропозиції щодо удосконалення правового забезпечення діяльності Генерального штабу Збройних Сил України, органу військового управління, військової частини А0515, військової частини (установи, організації), підприємства висновки стосовно правомірності списання матеріальних цінностей, дебіторської та кредиторської заборгованості, непродуктивних витрат та надає правову оцінку фактам нестач, крадіжок, безгосподарності, прийому та випуску недоброякісної продукції, псування майна;
  - розглядає матеріали про відшкодування матеріальної шкоди за рахунок винних осіб, що готуються відповідними структурними підрозділами та (або) відповідальними посадовими особами на основі економіко-правового аналізу даних бухгалтерського обліку і статистичної звітності, інших документів фінансово-господарської діяльності військової частини (установи, організації), підприємства та матеріалів перевірок, проведених правоохоронними і контролюючими органами;

- бере участь разом із заінтересованими структурними підрозділами та (або) відповідальними посадовими особами у підготовці заходів щодо зміцнення військової та трудової дисципліни, забезпечення охорони праці;
- забезпечує правильне застосування норм законодавства про військовий обов'язок і військову службу, трудового, житлового, пенсійного та іншого законодавства, що стосуються прав і законних інтересів військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, подає пропозиції безпосередньому командирі (начальнику), керівнику щодо поновлення їх порушених прав;
- бере участь у роботі з обліку актів законодавства і міжнародних договорів України, забезпеченні підтримання їх у контрольному стані та зберіганні;
- проводить моніторинг інформації про офіційне оприлюднення актів законодавства в друкованих виданнях;
- організовує і проводить роботу, спрямовану на підвищення рівня правових знань військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, роз'яснює практику застосування законодавства, надає правову допомогу та консультації з правових питань військовослужбовцям та працівникам Збройних Сил України;
- звітує в установленому порядку перед керівником юридичної служби вищого рівня щодо проведеної роботи, надає необхідну аналітичну інформацію та статистичну звітність.
- здійснює методичне керівництво правовою роботою в структурних підрозділах Генерального штабу Збройних Сил України, органі військового управління, військовій частині А0515 та підпорядкованих їм органах військового управління, військових частинах (установах, організаціях) та підприємствах, перевіряє стан правової роботи та подає пропозиції щодо її поліпшення.

Аналіз вищевказаних функцій підрозділів юридичної служби Міноборони віддзеркалює не тільки широкий спектр правової роботи, але й дає можливість здійснити їх класифікацію, яка в свою чергу може допомогти у підвищенні ефективності управлінської діяльності за рахунок подальшого вдосконалення організаційної структури юридичної служби Міноборони, налагодження взаємозв'язків між її підрозділами різних рівнів, використання у роботі нових потенційних можливостей, а також усунення дублювання функцій та їх чіткого розмежування.

Як зазначає В.Б. Авер'янов, в науковій літературі є різні варіанти класифікації функцій діяльності органів державної влади, причому одні і ті ж функції іменуються не однаково. Найбільш поширеними є: 1) загальні, або основні функції; 2) спеціальні, чи спеціалізовані функції, які відображають специфіку конкретного суб'єкта управління, або керованого об'єкта; 3) допоміжні, або обслуговуючі функції, які обслуговують виконання загальних і спеціальних функцій [4, с. 387].

На нашу думку ці види функцій управління логічно взаємопов'язані та взаємообумовлені, завдяки чому система органів виконавчої влади, власне, і досягає поставленої мети, координуючи всі свої дії.

До прикладу, загальною функцією юридичної служби апарату Міністерства оборони України можна вважати функцію з розроблення проектів нормативно-правових актів та інших документів. До спеціальної, притаманної виключно юридичній службі, функцію із перевірки на відповідність законодавству і міжнародним договорам України проектів наказів та інших актів, що подаються на підпис керівництву. Допоміжною функцією є робота з підвищення кваліфікації фахівців юридичної служби.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В Україні традиційно склалося так, що юристи відігравали другорядні ролі і виконували допоміжні функції у сфері державного управління. Однак з'ясувавши функціональний характер

діяльності юридичної служби Міноборони можна дійти висновку, що вона займає ключове і необхідне місце в структурі управління Міноборони та Збройних Сил України, роль якої в суспільстві переоцінити неможливо.

Проведене у статті дослідження показує, що подальше вивчення розуміння та класифікації функцій може посприяти раціональній побудові цілісної системи юридичної служби Міноборони, організаційної структури її органу управління, належного контролю за результатами роботи, узгодженості складових її елементів та налагодження надійних зв'язків між ними.

Література

1. Тейлор Ф. Принципы научного менеджмента / пер. с англ. А. И. Зак. – М. : Контроллинг, 1991. – 104 с.
2. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности (науч. ред. В.С. Кардаш) – М. : Экономика, 1992. – 216 с.
3. Файоль А. Учение об управлении / Научная организация труда и управления // Под ред. А. Н. Щербаня. – М.: Экономика, 1966. – 362 с.
4. Державне управління: теорія і практика / Заг. ред. проф. В.Б. Авер'янова – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.
5. Забарний Г.Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / Г.Г. Забарний, Р.А. Калюжний, В.К. Шкарупа. – К. : Вид-во Палівода А.В., 2003. – 212 с.
6. Пронина В. С. Конституционный статус органов межотраслевого управления / В. С. Пронина. – М. : Юрид. лит., 1981. – 158 с.
7. Кісель А. М. Правові основи контрольної діяльності юридичної служби Державного комітету у справах охорони державного кордону України [Текст] : Дис... канд. юрид. наук: 20.02.03 / Кісель Алла Миколаївна ; Національна академія Прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького. - Хмельницький, 2000. -

190 арк.

8. Єремеев Д.В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів юридичної служби органів внутрішніх справ України [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Єремеев Денис Вікторович ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2006. - 231 арк.
9. Трофімова Л.В. Організаційно-правове забезпечення діяльності юридичних підрозділів органів державної податкової служби України [Текст]: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Трофімова Лариса Віталіївна; Державна податкова адміністрація України, Академія держ. податкової служби України. - Ірпінь, 2003. - 238 арк.
10. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2004. – 540 с.
11. Питання юридичної служби Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України № 259 від 16 травня 2016 року / [Електронний ресурс]. – http://www.mil.gov.ua/content/gsc_orders/MOU2016_259.pdf

References

1. Teylor F. Printsipy nauchnogo menedzhmenta / per. s angl. A. I. Zak. – М.: Kontrolling, 1991. – 104 с.
2. Emerson G. Dvenadtsat printsipov proizvoditelnosti (nauch. red. B.C. Kardash) – М. : Ekonomika, 1992. – 216 s.
3. Fayol A. Uchenie ob upravlenii // Nauchnaya organizatsiya truda i upravleniya / Pod red. A. N. Shcherbanya. – М.: Ekonomika, 1966. – 362 s.
4. Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka / Zah. red. prof. V.B. Averianova – К.: Yurinkom Inter, 1998. – 432 s.
5. Zabarnyi H.H. Administratyvne pravo Ukrainy : navch. posib. / H.H. Zabarnyi, R.A. Kaliuzhnyi, V.K. Shkarupa. – К. : Vyd-vo Palivoda A.V., 2003. – 212 s.

6. Pronina V. S. Konstitutsionnyy status organov mezhotraslevogo upravleniya / V. S. Pronina. – M. : Yurid. lit., 1981. – 158 s.
7. Kisel A. M. Pravovi osnovy kontrolnoi diialnosti yurydychnoi sluzhby Derzhavnoho komitetu u spravakh okhorony derzhavnoho kordonu Ukrainy [Tekst] : Dys... kand. yuryd. nauk: 20.02.03 / Kisel Alla Mykolaivna ; Natsionalna akademiia Prykordonnykh viisk Ukrainy im. Bohdana Khmelnytskoho. - Khmelnytskyi, 2000. - 190 ark.
8. Yeremeiev D.V. Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti pidrozdiliv yurydychnoi sluzhby orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy [Tekst] : dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Yeremeiev Denys Viktorovych ; Kharkivskiy natsionalnyi un-t vnutrishnikh sprav. - Kh., 2006. - 231 ark.
9. Trofimova L.V. Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia diialnosti yurydychnykh pidrozdiliv orhaniv derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy [Tekst] : dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Trofimova Larysa Vitaliivna ; Derzhavna podatkova administratsiia Ukrainy, Akademiia derzh. podatkovoi sluzhby Ukrainy. - Irpin, 2003. - 238 ark.
10. Ivchenko A. O. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy / A. O. Ivchenko. – Kharkiv : Folio, 2004. – 540 s.
11. Pytannia yurydychnoi sluzhby Ministerstva oborony Ukrainy: nakaz Ministerstva oborony Ukrainy # 259 vid 16 travnia 2016 roku / [Elektronnyi resurs]. –
http://www.mil.gov.ua/content/gsc_orders/MOU2016_259.pdf